

Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції
«Екологія. Людина. Суспільство» (м. Київ, Україна, 2021 р.)

Handbook of the XXII International Science Conference
«Ecology. Human. Society» (2021 Kyiv, Ukraine)

ISSN (Online) 2710-3315
<https://doi.org>

УДК 502.71

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ГРИБОВИЦЬКОГО СМІТТЄЗВАЛИЩА

В.П. Михайленко¹, Н. Научу², Д.В. Гулевець³, Р.Б. Гаврилюк⁴, М. М. Близнюк⁵

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, 01601, Київ, Україна

²вільний еколог, Україна

³Національний авіаційний університет
пр. Космонавта Комарова, 1, Київ, 02000, Україна

⁴Інститут геологічних наук НАН України,
вул. Гончара, 55-б, 01054, Київ, Україна

⁵Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, 36003, Полтава, Україна

e-mail: v.mykhaylenko@gmail.com

Поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) є одним із найбільш актуальних екологічних питань для більшості країн Європи. У багатьох містах України ситуація наближається до критичної через відсутність належної інфраструктури поводження з відходами, адекватної політики, бізнес-підходів, доступу до інформації та кваліфікованої реакції громадськості.

Яскравим прикладом є Львівська область, де проблема депонування ТПВ є однією з найважливіших в регіоні, враховуючи її географічне розташування та близькість до кордонів з країнами ЄС. У 2017 рік чисельність населення цієї області становила 2,5 мільйона, а щорічне утворення ТПВ перевищувало 650 тис тонн, накопичення яких переважно відбувається на звалищах, загальна площа яких складає 381 га [1].

Пожежа, яка сталася на Львівському звалищі ТПВ «Грибовичі», актуалізувала комплексність цієї проблеми і привернула увагу громадськості та наукової спільноти, що беззаперечно стало потужним поштовхом для місцевої влади ініціювати роботи з його закриття та рекультивациі.

У червні 2018 р. Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) у співпраці з іншими міжнародними донорами було оголошено про фінансову підтримку реабілітації звалища ТПВ «Грибовичі», Львівської області. ЄБРР надав Львівській компанії з управління ТПВ позику в 20 млн. євро¹), зокрема для проведення оцінки впливу на довкілля (далі – ОВД) та техніко-економічне обґрунтування проекту.

Згідно з Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», який набув чинності наприкінці 2017 р., а також вимог ЄБРР та інших міжнародних фінансових організацій, ОВД та оцінка соціального впливу запланованої діяльності є першим і обов'язковим кроком до початку імплементації проектної діяльності.

В українській практиці ОВД – відносно новий інструмент, який передбачає вивчення технічного та екологічного контексту проекту з метою поєднання поглядів та пріоритетів усіх зацікавлених сторін.

¹ <https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/49437.html>

Дана публікація спрямована на наукове обговорення критичних спостережень та недоліків, виявлених в існуючому підході до оцінки екологічних впливів та у процедурі з ОВД, на прикладі реконструкції звалища ТПВ «Грибовичі».

Грибовицьке сміттєзвалище є одним із найбільш екологічно небезпечних об'єктів в Україні [2] та третім за величиною в Європі. Звалище займає площу 38,8 га, має середню висота тіла близько 60–70 м та містить 12–15 мільйонів тонн відходів.

Відсутність геомембрани та механізму очищення фільтрату призводить до значного перевищення гранично допустимого рівня шкідливих речовин в ґрунтових водах [3] та їх подальшої міграції у довкілля. Забруднювальні сполуки мігрують з фільтратом у річки Малехівка та Полтва, в межах водозбірного басейну транскордонної річки Західний Буг, що протікає територією України, Білорусі і Польщі, та належить річковому басейну Вісли.

Світова практика оцінки впливів небезпечної антропогенної діяльності, зокрема рекультивациі полігонів ТПВ, надає вагомий пріоритет соціальній сфері при врахуванні політичних, бізнесових та будь-яких інших інтересів зацікавлених сторін. На відміну від міжнародних підходів, ОВД в Україні зосереджена головним чином на технічних питаннях, а соціальний вплив часто недооцінюється. Такий підхід відображено навіть в абревіатурі оцінки впливу на довкілля - ОВД (акронім EIA, Environmental Impact Assessment), де складова соціального захисту відсутня на відміну від аналогічної міжнародної процедури: оцінки впливу на навколишнє та соціальне середовище (ОВНСС), (акронім ESIA, Environmental and Social Impact Assessment).

Доступ громадськості до інформації про вплив сміттєзвалищ ТПВ на довкілля часто ускладнений, або відсутній. Тому активісти, населення або інші зацікавлені особи від організацій громадського суспільства (ОГС) не мають змоги надати вагомих аргументів проти позиції опонентів з боку бізнесу та місцевої влади.

У випадку з процедурою ОВД для Грибовицького сміттєзвалища громадськість та галузеві експерти також не змогли надати свої пропозиції та зауваження через відсутність у відкритому доступі оригінального проекту звіту щодо рекультивациі звалища, розробленого французькою компанією Egis у 2017 році. Натомість, два звіти^{2,3} різних розробників з різними назвами та змістом були оприлюднені у Єдиному реєстрі з ОВД у 2018 р. Причини порушення процедури так і не були роз'яснені громадськості.

ОВД вимагає опису стану звалища та планування технологій відновлення, включаючи геологію та геоморфологію ложа; виявлення структурних дефектів, таких як пошкодженої системи збору газу, пожежної безпеки; відсутності днища сміттєзвалища, проблеми з фільтрувальними ставками та опису запланованої діяльності в рамках ОВД.

Огляд наукової літератури та доступної технічної документації виявив ряд небезпек, які були недостатньо враховані та оцінені в рамках ОВД проекту рекультивациі звалища ТПВ «Грибовичі». Зокрема, це інженерно-технічні заходи, утворення фільтрату та оцінка ризиків забруднення геологічного середовища, можливість самозаймання, вплив небезпечних викидів утворених внаслідок пожежі, технічні деталі накриття звалища, організаційно-економічні питання, соціальні впливи, розкриття інформації та доступ до неї усіх зацікавлених сторін, охорона здоров'я населення тощо.

Важливо відмітити, що рекультивациа сміттєзвалища стане одним із перших проектів у рамках Національної стратегії управління відходами, схваленої у 2017 р. Отже, є нагальна потреба у ґрунтовній та відкритій дискусії щодо імплементації процедур ОВД/EIA та ОВНСС/ESIA з метою оцінки існуючих недоліків їх імплементації в Україні [4], особливо щодо необхідності врахування соціальної складової під час оцінки негативного впливу.

Такі дискусії відбулись в рамках Зимової сесії Карпатської школи – 2020, освітнього проекту для магістрів, аспірантів, громадських активістів та органів місцевого самоврядування [5]. Ключові моменти щодо оцінки небезпек поглибленої рекультивациі

² <http://eia.menr.gov.ua/uk/case/id-1480>

³ <http://eia.menr.gov.ua/uk/case/id-1712>

звалищ та шляхи реабілітації Львівського сміттєзвалища були також темою для обговорення на он-лайн сесії Карпатської школи – 2021.

Аналіз опублікованих звітів з ОВД проекту рекультивації звалища «Грибовичі» та процес проведення самої процедури, яка передбачає обговорення основних екологічних і соціальних впливів і ризиків проекту рекультивації звалища, виявив низку небезпек, які не були враховані згідно Закону з ОВД та відповідних міжнародних процедур і стандартів щодо оцінки впливу подібних проектів на екологічне та соціальне середовище.

Наприклад, процеси забруднення підземних вод та наслідки забруднення поверхневих вод залишаються недооціненими, що може загрожувати поглибленням екологічної кризи в регіоні [6]. Запропонований багатофункціональний покривний шар сміттєзвалища із захисним геомембранним екраном дозволяє запобігти проникненню дощів. Однак, ці заходи не мінімізують вплив уже сформованого фільтрату та забруднення геологічного середовища, зокрема, подальшу міграцію в підземні води та вплив на поверхневі води. Тому, твердження про відсутність впливу сміттєзвалища на геологічне середовище не є об'єктивним та обґрунтованим. Природа самозаймання звалищ та проблема їх горіння та тління також недостатньо досліджені та потребують додаткового вивчення. Краще розуміння умов їх утворення та можливого розповсюдження забрудненого повітря (в тому числі транскордонне) необхідні для розробки ефективних практичних рекомендацій щодо запобігання та мінімізації впливів на здоров'я населення на всіх етапах поводження з ТПВ, включаючи рекультивацію об'єктів.

Прийняття та імплементація Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» та відповідних підзаконних актів Кабінету Міністрів України, спрямованих на його впровадження, мають суттєво покращити імідж України при переході до європейських стандартів у галузі охорони довкілля, викладених в Директиві 2011/92/ЄС та удосконалити підходи до проведення передпроектних оцінок впливу на довкілля та соціальне середовище. Комплексний характер процедур ОВД та ОВНСС вимагає відповідного комплексного підходу до виявлення небезпек та вироблення спільного бачення існуючих загроз. Це наочно демонструє дослідження та аналіз небезпек, які не були виявлені в процесі розробки ОВД рекультивації Грибовицького сміттєзвалища.

Література:

1. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2018 рік Міністерство розвитку громад та територій України Офіційний сайт Мфіністерства <http://surl.li/tpqi>
2. Хром'як У.В., А.Б. Тарнавський Вплив ЛКП "Збиранка" на довкілля та основні принципи створення нового полігону // Наук. Вісн. НЛТУ – 2016. – Вип. 26.5, С.227-232
3. Павлюк У.В. Львівське сміттєзвалище як еколого-економічна загроза населенню міста і прилеглих територій / У.В. Павлюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Сер.: Економічні науки. – Чернівці : Вид-во АНТ Лтд, 2010. – Вип. IV (40). С. 367-371
4. Шаравара В.В. та ін. Впровадження оцінки впливу на довкілля в Україні: аналіз ризиків і перспектив (громадське бачення) / В.В. Шаравара, О.О. Бондаренко, О.Г. Гарасова, Р.Б. Гаврилюк, Д.В. Гулевець, С.А. Савченко // *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування*. 2018. Вип. 2 (18). С. 93-105. DOI: 10.31471/2415-3184-2018-2(18)-93-105.
5. Матеріали зимової сесії Міжнародної Карпатської Школи «Освіта для сталого розвитку – ефективне співробітництво на місцевому рівні». – Косів: Наукове товариство імені Шевченка, 2020. – 194 с. Ел. ресурс.URL: <http://surl.li/tpek> (дата звернення 13.05.2021)
6. Гаврилюк Р.Б. Вплив фільтрату Грибовицького сміттєзвалища на забруднення підземних вод / Р.Б. Гаврилюк, І.В. Тимченко, В.П. Михайленко // Прикладні науково-технічні дослідження : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (1–3 квітня 2020 р., м. Івано-Франківськ) / Академія технічних наук України. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. Т. 1. – С. 12–14.